

ПРАВОВІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ ТА ЄС

LEGAL FORMS OF INVESTMENT PROJECT REALIZATION IN UKRAINE AND EU

Подольак С.А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»
orcid.org/0000-0001-9981-0713

Стаття присвячена деяким питанням правового регулювання реалізації інвестиційних проектів. Для України дуже важливим є в умовах сьогодення розширити залучення інвестицій для відновлення економіки України. І тому на перший план виходить наявність зрозумілих та прозорих стандартів затвердження та реалізації інвестиційних проектів. Розглядається сутність поняття інвестиції не тільки з економічної точки зору, але й з правової. Аналіз чинного українського законодавства показує, що існує декілька визначень поняття інвестиції як видів майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток, і як господарських операцій, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів в обмін на кошти або майно. Порівняння із міжнародним правом свідчить, що в останньому визначення «інвестиція» є більш ширшим, й охоплює всі можливі варіанти інвестицій. Натомість НБУ використовує трохи звужене поняття – як валютної операції, з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Європейська термінологія використовує термін інвестиція у разі придбання цінних паперів, інвестування в реальні активи. Існує поняття інвестиція в капітал – надання компанії капіталу в обмін на повне або часткове володіння компанією. Також є поняття квазівласний капітал, що може бути структурований як борг або конвертований у власний капітал. Наявно багато класифікацій інвестицій. За одною з них їх можна розподілити на: реальні та фінансові.

Інвестиції здійснюються через реалізацію інвестиційних проектів. У законодавстві України немає єдиного підходу до визначення поняття інвестиційного проекту. Термін інвестиційний проект тлумачиться як захід, проект, комплект документів, які містять необхідні розрахунки та обґрунтування. В ЄС інвестиційний проект – це конкретна ініціатива, яка потребує фінансових ресурсів для її реалізації із метою отримання економічної вигоди. Такий проект включає план із чітко визначеними цілями.

Вибір конкретної правової форми реалізації інвестиційного проекту залежить від багатьох факторів. Узагальнюючи все вищезазначене, можна зробити висновок що для України головними проблемними питаннями є недосконалість нормативної бази та відсутність системного підходу.

Ключові слова: правові форми реалізації, інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний проект, суб'єкти інвестиційної діяльності.

The article is devoted to some issues of legal regulation for the implementation of investment projects. In today's conditions for Ukraine, it is very important to expand the attraction of investments for the restoration of the Ukrainian economy. Analysis of current Ukrainian legislation shows that there are several definitions of the concept of investment: as types of property and intellectual values invested in objects of entrepreneurial and other types of activities, which results profit, and as business transactions that involve the acquisition of fixed assets, intangible assets in exchange for funds or property. Comparison with international law shows that last one has definition of "investment" which is broader and covers all possible investment options. Instead, the NBU uses a slightly narrower concept – as a currency transaction, which aims to make profit or achieve a social effect. European terminology uses the term investment in the case of the acquisition of securities, investment in real assets. There is a concept of equity investment – the provision of capital to a company in exchange for full or partial ownership of the company. There is also a concept of quasi-equity, which can be structured as debt or convertible into equity. There are many classifications of investments. According to one of them, they can be divided into: real and financial.

Investments are made through the implementation of investment projects. There is no unified approach to defining the concept of an investment project in the legislation of Ukraine. The term investment project is interpreted as an event, a project, a set of documents that contain the necessary calculations and justification. In the EU, an investment project is a specific initiative that requires financial resources for its implementation to obtain economic benefits. Such project includes a plan with clearly defined goals.

The choice of a specific legal form for the implementation of an investment project depends on many factors. Thus we can conclude that the main problematic issues for Ukraine are the imperfection of the regulatory framework and the lack of a systematic approach.

Key words: legal forms of implementation, investments, investment activities, investment projects, investment activity entities.

Постановка проблеми. Запровадження в Україні воєнного стану із 24 лютого 2022 року через повномасштабне вторгнення росії. Руйнівні дії, які нищать не тільки інфраструктуру, але й економіку держави, призводять до того, що все більш актуальним стає питання післявоєнної відбудови України. На сьогодні вже зрозуміло, що власними силами Україна не зможе здійснити таке відновлення й їй потрібні інвестиції, які допоможуть реалізувати масштабні інвестиційні проекти. Для приваблення іноземних інвесторів необхідне стає законодавство. Але незважаючи на значні напрацювання в цій сфері, українське законодавство не може продемонструвати термінологічну єдність та відсутність прогалин.

Мета статті полягає в дослідженні деяких аспектів правових форм реалізації інвестиційних проектів.

Виклад основного матеріалу. Військова агресія, захоплення територій, знищення інфраструктури, призводить до того, що держава стикається із викликами, які

пов'язані із необхідністю вкладення значних коштів для відновлення становища, яке було до 24 лютого 2022 року. Самостійно Україна не зможе профінансувати такі масштабні витрати по відновленню й для цього їй потрібні як вітчизняні, так й іноземні інвестиції.

Поняття інвестицій виникло у давнину, коли відбувались перші вкладення у сільське господарство, торгівлю, будівництво у Стародавньому Вавилоні та Єгипті. Сам термін «інвестиція» походить від латинського «investire» – вдягати, вступати у права. Значення інвестиції, яке використовується сьогодні, було сформовано значно пізніше. У теперішній час немає єдиного визначення, що таке інвестиція. Це поняття є не лише економічним, а й правовим. Можна зазначити, що інвестиції забезпечують механізм, необхідний для фінансового росту та розвитку економіки держави. У діючому українському законодавстві ми може знайти декілька визначень терміну «інвестиція». Відповідно до ст. 1 закону України «Про інвестиційну

діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-XII інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1]. Податковий кодекс (ст. 14.1.81) визначає інвестиції як господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно [2]. Також є низка міжнародних угод, в яких міститься подібне визначення інвестиції. Наприклад, в Угоді між Україною та Словачкою Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій (ратифікована 06.03.2008 року) термін "інвестиція" означає будь-який вид активів, інвестованих у зв'язку з економічною діяльністю інвестором однієї Договірної Сторони на території іншої Договірної Сторони відповідно до законодавства останньої Договірної Сторони та включатиме, зокрема, але не виключно:

а) рухоме та нерухоме майно, як і будь-які інші майнові права, такі як заставні, права утримання, забезпечення по позиції;

б) акції, цінні папери та боргові зобов'язання компаній або будь-яку іншу форму участі в компанії;

с) вимоги стосовно грошей або будь-якого виконання зобов'язань, що має економічну цінність, пов'язані з інвестицією;

д) майнові права інтелектуальної власності, включаючи авторські права, патенти, та пов'язані з цим права на: літературні та художні твори, включаючи звукові записи, винаходи в усіх сферах людських розробок, промислові зразки, комерційна таємниця, ноу-хау, товарні знаки, знаки на послуги та комерційні найменування;

е) будь-яке право, надане згідно з законодавством або за контрактом, та будь-які ліцензії та дозволи відповідно до законодавства, включаючи концесії на розвідку, видобування, розвиток та експлуатацію природних ресурсів [3].

Тобто, у міжнародному праві визначення є більш ширшим й охоплює всі можливі варіанти інвестицій.

Але при інвестуванні за кордон Національний банк України надав та відповідно використовує трохи звужене поняття інвестицій. Так у Положенні про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 02.01.2019 року № 5 інвестиція за кордон – валютна операція, яка передбачає вкладення резидентами валютних цінностей в об'єкти інвестицій за кордоном з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [4]. Тобто, у трактуванні Національного банку термін інвестиція містить прив'язку до грошей.

Європейська термінологія використовує термін «інвестиція» у разі придбання цінних паперів з розрахунком на деякі фінансові результати. Також цей термін використовується при інвестуванні в реальні активи (верстати, будівлі, споруди, транспортні засоби і т. д.), які потрібні для виробництва та продажу якогось товару. Наприклад, «інвестиція в капітал» означає надання компанії капіталу, що інвестується прямо або опосередковано в обмін на повне або часткове володіння цією компанією, при цьому частковий інвестор може взяти на себе певний управлінський контроль над компанією та брати участь у розподілі прибутків компанії [5]. Також використовується визначення інвестиції в квазівласний капітал, що означає вид фінансування, що перебуває на рівні між власним капіталом та боргом, має вищий ризик, ніж першочерговий борг, і нижчий ризик, ніж основний капітал, і що може бути структурований як борг, як правило незабезпечений та субординований, а в деяких випадках такий, що може бути конвертований у власний капітал або в привілейований власний капітал [5].

На сьогодні існує багато класифікацій інвестицій. Одна з яких робиться таким чином, що за основу беруться об'єкти інвестування. Загалом їх можна розподілити на: реальні – сюди відносяться інвестиції в будівлі, споруди, устаткування, земельні ділянки, автомобільні засоби й т.д., та фінансові – інвестиції в цінні папери, банківські депозити, в деякі види похідних фінансових інструментів й т.д.

Інвестиції здійснюються в тому числі через реалізацію інвестиційних проектів, які в більшості своєму зосереджені на реальних інвестиціях. У законодавстві України немає єдиного підходу до визначення поняття інвестиційного проекту. Термін «інвестиційний проект» тлумачиться як захід, проект та комплекс документів. Наприклад, інвестиційний проект розглядається як документ, який містить необхідні розрахунки та обґрунтування, що підтверджують доцільність здійснення інвестиційної діяльності з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробничу і соціальну сфери [6]. Визначення інвестиційного проекту як власне проекту наведено у Постанові Кабінету Міністрів України від 27.01.2016 р. № 70 «Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями», де визначено, що інвестиційний проект – проект, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самоокупності та у рамках якого погашення і обслуговування позики здійснюється за рахунок коштів бенефіціара або відповідального виконавця, або проект розвитку інституціональної спроможності державного органу та/або з використанням механізму отримання коштів позики та/або гранту на бюджетну підтримку за результатами досягнення відповідних індикаторів, визначених договором України з МФО, які зараховуються до загального фонду державного бюджету для його фінансування, проект розвитку державної та/або місцевої інфраструктури, проект розвитку соціальних послуг та інституціональної спроможності обласних, Київської та Севастопольської міських, районних держадміністрацій та органів місцевого самоврядування, у рамках яких погашення і обслуговування позики здійснюється за рахунок коштів державного або місцевого бюджету або за рахунок коштів бенефіціара [7].

Й у решті нормативно-правових актів інвестиційний проект визначається як комплекс заходів різного характеру. Так, наприклад, у профільному законі (Закон України про «Інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-XII) у абзаці 2 пункту 3 статті 2 інвестиційний проект визначено як комплекс заходів (організаційно-правових, управлінських, аналітичних, фінансових та інженерно-технічних), визначених на основі національної системи цінностей і завдань інноваційного розвитку національної економіки та спрямованих на розвиток окремих галузей, секторів економіки, виробництв, регіонів, виконання яких здійснюється суб'єктами інвестиційної діяльності з використанням цінностей відповідно до положень цього Закону. Також цей закон визначає необхідні складові такого проекту. Інвестиційний проект оформлюється у вигляді планово-розрахункових документів, необхідних та достатніх для обґрунтування інвестування, організації та управління роботами з реалізації проекту в межах визначених вартості та терміну його реалізації. Інвестиційний проект, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, розробляється в порядку та за формою, затвердженими центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку. Інвестиційний проект, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, повинен містити:

– резюме (мета проекту, напрями використання інвестицій, відповідність проекту стратегічним програмним документам держави, прогності обсяги виробництва продукції (товарів, послуг), потреба в інвестиціях, необ-

хідність забезпечення земельною ділянкою або правами на неї (оренда, суперфіцій, емфітевзис) для реалізації проекту, основні показники ефективності проекту, у тому числі енергоефективності, висновки експертизи відповідно до законодавства);

- загальну характеристику стану та проблем, пов'язаних з розвитком об'єктів та суб'єктів інвестиційної діяльності (характеристика об'єктів та суб'єктів, продукції (товарів, послуг), результати аналізу ринків збуту продукції (товарів, послуг), аналізу конкурентного потенціалу суб'єкта, зокрема виявлення можливостей розвитку, загроз та проблем у діяльності);

- організаційний план, плани маркетингової та виробничої діяльності;

- план реалізації проекту (строк введення в дію основних фондів, кадрове забезпечення, організаційна структура та управління проектом, розвиток інфраструктури, заходи з охорони навколишнього природного середовища, джерела фінансування проекту і виплат за зобов'язаннями суб'єкта інвестиційної діяльності, гарантії та схема повернення інвестицій, якщо таке повернення передбачено проектом);

- фінансовий план (оцінка фінансової та економічної спроможності проекту);

- інформацію про ризики проекту, запобіжні заходи і страхування ризиків у випадках, передбачених законом;

- прогноз економічного та соціального ефекту від реалізації проекту;

- прогноз надходжень до бюджетів та державних цільових фондів;

- пакет документів з обґрунтуванням оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

Інвестиційний проект може містити додаткові відомості залежно від сфери діяльності, в якій передбачається реалізація проекту.

До інвестиційного проекту може включатися проект будівництва, розроблений відповідно до законодавства.[8]

В ЄС інвестиційний проект – це конкретна ініціатива, яка потребує фінансових ресурсів для реалізації або розширення й її метою є отримання економічних вигод. Такий проект включає план із чітко визначеними цілями, фінансовий план, а також може включати формування таких видів капіталу як людський, природний й т.д.

Отже, відсутність термінологічної єдності не сприяє уніфікації моделей законодавчих дефініцій в Україні.

Якщо ж говорити про правові форми реалізації інвестиційних проектів, то їх як в Україні, так й в ЄС їх можна поділити на 2 великі категорії.

До першої категорії можна віднести організаційно-правові форми суб'єктів інвестиційної діяльності:

- юридичні особи: АТ, ТОВ для України, щодо держав-членів ЄС, то в залежності від національного законодавства це можуть бути public limited liability companies,

corporate partnerships by shares, private limited liability companies;

- фізичні особи;
- спеціалізовані інвестиційні фонди (венчурні фонди, пайові інвестиційні фонди) – притаманні як для України, так й для держав-членів ЄС;

- державні та комунальні підприємства. Відповідно до Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 [9] будуть ще діяти в Україні протягом наступних трьох років.

Варто зазначити, що в acquis ЄС не міститься поняття суб'єктів інвестиційної діяльності.

До другої категорії можна віднести договірні форми реалізації інвестиційних проектів:

- договір про спільну діяльність для України, та такі види договорів у державах-членах ЄС як contractual joint venture (не передбачає створення нової юридичної особи), joint procurement agreement (використовується, наприклад, для закупівлі вакцин та EU-level joint undertaking (Правова структура, створена відповідно до статті 187 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) для здійснення дослідницьких, технологічних та демонстраційних програм ЄС [10];

- інвестиційний договір, застосовується як в Україні, так й в ЄС;

- договір купівлі-продажу (акцій, часток, майнових комплексів). В ЄС можна виокремити такі види як Share Purchase Agreement (SPA), Simple Agreement for Future Equity (SAFE);

- договір підряду та особливий його вид контракти FIDIC;

- договір лізингу, коли предметом договору є придбання устаткування, транспортних засобів й т.д., що формують основні засоби юридичної особи (застосовується як в Україні, так й в ЄС);

- кредитний договір (застосовується як в Україні, так й в ЄС);

- договір про публічно-приватне партнерство/ концесійний договір (застосовується як в Україні, так й в ЄС).

Також варто зазначити, що законодавством ЄС передбачені гранти як внески у проект або організацію.

Вибір конкретної правової форми реалізації інвестиційного проекту залежить від багатьох факторів, включаючи обсяг інвестицій, кількість і тип інвесторів, характер проекту, податкові наслідки та бажаний рівень контролю.

Висновок. Отже, можна стверджувати, що інтеграція національної економіки у світовий економічний простір розширяє для України можливості реалізації інвестиційних проектів. Але все ж таки недосконалість нормативної бази у цьому питанні потребує системного підходу та усунення суперечностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text> (дата звернення 20.11.2025 року).
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 20.11.2025 року).
3. Угода між Україною та Словачкою Республікою про сприяння та взаємний захист інвестицій (ратифікована 06.03.2008 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703_072/ed20090820/find?text=%B3%ED%E2%E5%F1%F2%E8%F6%B3%FF#Text (дата звернення 20.11.2025 року).
4. Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 02.01.2019 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19/ed20250522#Text> (дата звернення 20.11.2025 року).
5. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС, ЄВРАТОМ) 2018/1046 від 18 липня 2018 року про фінансові правила, що застосовуються до загального бюджету Союзу, про внесення змін до регламентів (ЄС) № 1296/2013, (ЄС) № 1301/2013, (ЄС) № 1303/2013, (ЄС) № 1304/2013, (ЄС) № 1309/2013, (ЄС) № 1316/2013, (ЄС) № 223/2014, (ЄС) № 283/2014 та Рішення № 541/2014/ЄС та про скасування Регламенту (ЄС, Євратом) № 966/2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_025-18/ed20180718#n298 (дата звернення 20.11.2025 року).
6. Наказ Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій N 22 від 23.02.98 зареєстровано в Міністерстві юстиції України 31 березня 1998 р. за N 214/2654 Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підпри-

емств та організацій). URL: (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98/ed19980331/find?text=%B2%ED%E2%E5%F1%F2%E8%F6%B3%E9%ED%E8%E9+%EF%F0%EE%E5%EA%F2#Text>). (дата звернення 20.11.2025 року).

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.2016 р. № 70 «Про порядок підготовки, реалізації, проведення моніторингу та завершення реалізації проектів економічного і соціального розвитку України, що підтримуються міжнародними фінансовими організаціями». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/70-2016-%D0%BF/ed20250408#Text>. (дата звернення 20.11.2025 року).

8. Закон України про «Інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 року № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12/ed20251031#Text>. (дата звернення 20.11.2025 року).

9. Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#n174>. (дата звернення 20.11.2025 року).

10. Договір про функціонування Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text. (дата звернення 20.11.2025 року).

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025